

Тетяна Мачача
канд. пед. н., старший науковий співробітник
відділу технологічної освіти та допрофесійної підготовки
Інституту педагогіки НАПН України
місто Київ

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ІДЕЇ ПРОЕКТУВАННЯ ЗМІСТУ ПРОФІЛЬНОЇ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

У статті висвітлено концептуальні ідеї проектування культурологічного змісту профільної технологічної освіти, спрямованого на формування проектно-технологічної компетентності учнів, їхнє свідоме професійне самовизначення.

Ключові слова: профільна технологічна освіта, культурологічний зміст, проектно-технологічна компетентність

В статье освещены концептуальные идеи проектирования культурологического содержания профильного технологического содержания, направленного на формирование проектно-технологической компетентности учеников, их сознательное профессиональное самоопределение.

Ключевые слова: профильное технологическое образование, культурологическое содержание, проектно-технологическая компетентность.

Annotation. *The article highlights the conceptual ideas of the cultural content of technological and profile projecting education and is aimed at fostering the pupils' technological competence and their professional self-determination.*

Key words: technological education, cultural content, projecting and technological competence

Постановка проблеми. Пошук удосконалення і розвитку профільної освіти триває постійно. Нині маємо на громадському обговоренні проект третьої за останні десять років Концепції профільного навчання в старшій школі [2]. Практики очікують, що належно обговорений і затверджений проект буде повною мірою реалізовано та адекватно оцінено для поступового і сталого розвитку профільного навчання в системі національної освіти.

В сучасному світі ринок праці надто швидко змінюється. В таких умовах необхідно готувати учнів до мобільності в сфері професійної діяльності, забезпечити оволодіння ними проектно-технологічною компетентністю, фундаментальними та універсальними знаннями, а також

способами творчої і практичної мислєдїяльностї на благо суспїльства, якї можна успїшно застосувати в будь-якїй сферї матерїального і нематерїального виробництва.

Отже, динамїчні змїни, що вїдбуваються нинї в соціально-економїчнїй і виробничїй сферах, у системї цїнностей українського суспїльства, безперервний потїк нової інформації пов'язаної з ними, а також потреба у пїдготовцї компетентних фахівцїв, зумовлюють актуальнїсть проблеми проектування якїсно нового змїсту профїльної технологїчної освїти учнїв загальноосвїтньої школи.

Аналіз останнїх дослїджень. Аналіз останнїх дослїджень і публїкацїй показує значущїсть проблеми проектування змїсту профїльної технологїчної освїти на культурологїчних засадах, що забезпечить, з одного боку, формування загальної культури й обїзнаностї випускникїв шкїльних закладїв рїзного типу, з їншого – оволодїння ними їндивїдуальною спеціалїзацією, яка повинна сприяти не лише розвитку виробничих сил, але й вїдповїдати здїбностям й їнтересам школярїв до того чи їншого виду навчальної дїяльностї.

Розв'язанню означеної проблеми сприяють дослїдження методологїї проектування змїсту освїти Б. Гершунським, М. Скаткїним, В. Ледньовим, І. Лернером, В. Краєвським та їншими вченими. Рїзні аспекти профїльного навчання старшокласникїв у рїзні перїоди дослїджували вчені: Ю. Бабанський, Н. Бїбїк, О. Бугайов, М. Бурда, Г. Иванюк, І. Якиманська, П. Сїкорський, Г. Селевко, Л. Боголюбов, Н. Шиян та їнші. Окремї аспекти проектування змїсту профїльної технологїчної освїти дослїджено вїтчизняними вченими О. Коберником, І. Жерноклеєвим, В. Сидоренко, В. Стешенко, М. Пїддячим, А. Терещуком, В. Юрженком та їншими.

Формулювання мети статтї. Висвітлити та обґрунтувати концептуальнї їдеї проектування змїсту профїльної технологїчної освїти учнїв загальноосвїтньої школи, що реалїзовується в межах культурологїчної дидактичної системи.

Основна частина. Розв'язання актуальних завдань розвитку профільної технологічної освіти покладається на: базовий навчальний предмет початкової й основної школи «Трудове навчання»; допрофільні курси за вибором учнів 8-9 класів; технологічний профіль навчання старшокласників, який вміщує профільні предмети і набір курсів за вибором, спрямованих на формування загальної культури й обізнаності учнів навчальних закладів різного типу та на оволодіння ними індивідуальною спеціалізацією.

Профільна технологічна освіта спрямовується перш за все на розвиток людського капіталу як головного ресурсу інноваційного економічного розвитку України. Вона передбачає створення умов для індивідуальної самореалізації, самоідентичності, свідомого й адекватного професійного самовизначення, формування проектно-технологічної компетентності кожного учня, що характеризує його готовність і здатність до засвоєння та творення виробничої культури рідного народу в ефективній взаємодії з іншими, відповідальності за продуктивність та наслідки власної діяльності.

Зміст профільної технологічної освіти постійно модифікується, набуваючи характерних ознак технологізації, соціалізації, культурної ідентифікації, диференціації й індивідуалізації.

У процесі проектування змісту сучасної технологічної освіти необхідно враховувати культурно-історичні, національні, виробничі потреби й традиції українського суспільства як системоутворюючого компонента спільного життя, а також вимоги глобалізаційних і євроінтеграційних процесів цивілізованого світу як чинників творення, гармонізації і збереження світу.

Особливості структурування сучасного змісту профільної технологічної освіти зумовлені особливостями структури проектно-технологічної культури організації сучасного виробництва, яка має процесуальний характер, а не операційний, як це було в технократичну індустріальну епоху. Культурними формами організації сучасного виробництва є проектування, технології і рефлексія як структурні складові

цілісних циклів – проектів, що організуються для отримання певних якісних результатів, зі встановленими рамками часу, витрат засобів і ресурсів.

З огляду на зазначене, *зміст профільної технологічної освіти* ми розглядаємо в межах культурологічної дидактичної системи як педагогічну модель соціального досвіду людства, який є тотожним за структурою, а не за обсягом, людській культурі, взятій в аспекті культури організації виробництва, в усій її структурній повноті.

Профільна технологічна освіта здобувається в межах культурологічної дидактичної системи, яка відображає її мету, зміст, технологію реалізації та структурується відповідно до основних її компонентів.

Варто зазначити, що культурологічний підхід до формування змісту технологічної освіти доречно узгоджується з особистісно орієнтованим, діяльнісним і компетентнісним, що заявлені в чинному Державному стандарті [1]:

Наукові положення культурологічного підходу, що узгоджені із особистісно орієнтованим, діяльнісним і компетентнісним підходами		
Особистісно орієнтований підхід	Діяльнісний підхід	Компетентнісний підхід
▼	▼	▼
Визнання самоцінності особистості кожного учня, його здатності до творчої діяльності, системний розвиток і діагностика природних, діяльнісних, особистісних здібностей та освітнього досвіду	Особистісно значуща предметно-перетворювальна проектно-технологічна діяльність учнів, що затребувана соціумом	Системний прояв ставлень, знань, умінь, здібностей, особистісних якостей, а також готовності та здатності до успішного вирішення функціональних завдань проектно-технологічної діяльності

Реалізація зазначених наукових положень зумовлює потребу зміни акцентів змісту профільної технологічної освіти з операційної технологічної діяльності учнів (яка в педагогічній реальності має нині перевагу), з результатом – техніко-технологічні знання, уміння та навички на процесуальну проектно-технологічну діяльність з результатом – проектно-технологічна предметна компетентність (за чинним Державним стандартом).

Відповідно до вимог компетентнісного підходу, якість змісту й процесу профільної технологічної освіти, її результативної складової визначається не рівнем оволодіння певної суми відчужених знань, технократичних умінь і навичок, а рівнем оволодіння учнями культуродоцільними ключовими й предметною проектно-технологічною компетентностями, які є елементами загальної культури учнів і формуються за допомогою змісту профільної технологічної освіти.

Ключові компетентності, що визначені в Державному стандарті [1], – уміння вчитися, спілкуватися державною, рідною та іноземними мовами, математична і базові компетентності в галузі природознавства і техніки, інформаційно-комунікаційна, соціальна, громадянська, загальнокультурна, підприємницька і здоров'язбережувальна, – стосуються базових предметів і курсів за вибором усіх освітніх галузей. Такі компетентності належать до загальногалузевого змісту освітніх стандартів, бо мають метапредметний, загальний характер, тобто вони виходять за межі конкретного навчального предмета та здатні функціонувати в будь-якій сфері життєдіяльності.

Оволодіння ключовими компетентностями сприяє розвитку в учнів здібності та здатності розв'язування в повсякденному житті реальних проблем – від побутових до виробничих і соціальних. Вони необхідні для ефективної діяльності в подальшому життєвлаштуванні. Адже за визначенням Пауло Фрейре: «Справжня освіта є виключно людською діяльністю втручання у світ».

Необхідною умовою проектування культурологічного змісту профільної технологічної освіти є визначення структури проектно-технологічної компетентності як результативної його складової, усвідомлене й грамотне оперування основними поняттями компетентнісного підходу. Так, *ключовою компетентністю* є новоутворення суб'єкта діяльності – учня, його внутрішній резерв, який виявляється в системному прояві знань, умінь, здібностей, ставлень, особистісних якостей, здатності до ефективної взаємодії з іншими, що в сукупності забезпечує досягнення мети діяльності в

різних сферах. *Проектно-технологічна компетенція* – це комплекс наперед заданих, взаємопов'язаних знань, умінь, способів діяльності, що стосуються реальних об'єктів предметно-перетворювальної діяльності: від задуму до його реалізації. *Предметна проектно-технологічна компетентність* – набуті учнями в процесі профільного технологічного навчання особистісні якості, здібності, освітній досвід проектно-технологічної діяльності, що в сукупності забезпечують готовність і здатність успішно застосовувати набуті знання, вміння, способи діяльності стосовно реальних об'єктів діяльності.

Компетентний учень володіє комплексом пов'язаних між собою особистісних якостей, здібностей, знань, умінь, які забезпечують можливість ефективно діяти у відповідній сфері.

Проектно-технологічна компетентність за своєю сутністю є результативною складовою технологічної освіти, замовленням українського суспільства на підготовку його громадян – компетентних фахівців, здатних до інноваційної діяльності, ефективною партнерської взаємодії, зацікавлених продуктивністю і наслідками власної діяльності. Компетентність – це не просто володіння компетенцією, тобто знаннями, вміннями, здібностями, а й готовність та здатність ефективно вирішувати життєво важливі проблеми зі знанням справи, здатність до творчого сприйняття, розуміння, усвідомлення й перетворення реальності.

Особливості компетентності як освітнього результату порівняно з традиційними результатами такі:

- є інтегративним освітнім результатом, який не зводиться лише до окремих знань і умінь, а до здатності цілісно застосовувати їх на практиці;
- дає змогу вирішувати низку реальних практичних завдань (на відміну від елемента функціональної грамотності);
- існує у формі діяльності, а не інформації про неї (на відміну від знання);
- здатна переноситись у різні сфери діяльності, вдосконалюється не шляхом автоматизму, перетворення в навичку, а шляхом інтеграції з іншими компетентностями (на відміну від уміння);

– проявляється усвідомлено (на відміну від автоматизованих навичок).

Проектувати зміст сучасної профільної технологічної освіти, формувати відповідний рівень компетентності учнів, реалізовувати їхній творчий потенціал можливо на основі таких головних чинників:

- оволодіння базовими знаннями, вміннями, способами проектування, технологіями виготовлення художньо-матеріальних виробів, їх презентації, рекламування і реалізації, адекватного оцінювання й самооцінювання освітніх результатів;
- формування високої мотивації до освітньої діяльності, самоактуалізації (потреби здійснення власного творчого потенціалу), особистісних інтересів, які можна й треба узгоджувати з соціальними.

Зазначені чинники визначають структуру проектування змісту технологічної освіти відповідно до структури багатокomпонентної предметної проектно-технологічної компетентності та структури культурного розвитку здібностей особистості учня, які логічно взаємопов'язані:

Структура проектно-технологічної компетентності			
Компоненти	Зміст компонентів	Компоненти	Зміст компонентів
Загально-технічний	<i>Досвід пізнавальної діяльності:</i> система знань про основи матеріалознавства, машинознавства, графічної грамоти; правила безпечної праці, виробничої санітарії й особистої гігієни; способи проектування і виготовлення виробів, їх оцінювання; роль техніки, проектування і технологій у розвитку суспільства, матеріального виробництва, соціальні наслідки їх застосування; декоративно-ужиткові мистецтва	Операційно-діяльнісний	<i>Здібність</i> до проектування, виготовлення і оцінювання результатів проектно-технологічної діяльності
Репродуктивний	<i>Досвід діяльності за зразком:</i> відтворення і застосування способів репродуктивної діяльності, оброблення матеріалів з використанням засобів праці	Ціннісно-смисловий	<i>Здібність</i> усвідомлено виявляти ставлення до об'єкта праці на основі мотивації, рефлексії, духовних установок
Творчий	<i>Досвід продуктивної діяльності:</i>	Соціально-	<i>Здібність</i> керування в

	набуття здатності організувати процес проектування, технології виготовлення виробів, оцінювання результатів власної проектно-технологічної діяльності; досвіду ціннісно-смыслових ставлень, соціально-комунікативної, партнерської взаємодії, операційно-діяльнісної здатності до розв'язання інформаційно-дослідницьких, дизайнерських, конструкторських і технологічних завдань у нових умовах	комунікативній	діяльності не лише власними потребами але й потребами інших; до діалогу, організації власної діяльності, успішного використання і відображення потрібної інформації
--	--	----------------	---

Відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти зміст профільної технологічної освіти реалізовується через інваріантний і варіативний складники. В межах інваріантної складової основної школи він реалізовується через базовий предмет «Трудове навчання», а в межах профільного навчання старшокласників через базовий навчальний предмет «Технології», який може вивчатися на рівні, визначеному Державним стандартом, або більш глибоко – на профільному рівні як профільний предмет «Проектування і технології» (відповідно до проекту Концепції профільного навчання в старшій школі).

За рахунок варіативного складника проектується і добирається зміст профільних предметів та курсів за вибором (в межах технологічного профілю навчання – спеціалізацій) кожним загальноосвітнім навчальним закладом відповідно до індивідуальних освітніх потреб учнів, своїх кадрових і матеріально-технічних можливостей.

Основними функціями спеціалізацій (курсів за вибором) є профільно-формувальна та індивідуальна освітньо-розвивальна. Спеціалізації відображають специфіку змісту технологічного профілю навчання, розкривають наукові основи виробництва та забезпечують професійну підготовку старшокласників.

Інваріантний і варіативний складники змісту профільної технологічної освіти є рівноцінно важливими для побудови й реалізації індивідуальних освітніх траєкторій, формування проектно-технологічної компетентності

учнів, їхнього свідомого професійного самовизначення. Вона має метапредметний характер, бо озброює учнів універсальним інструментом пізнання і перетворення навколишньої дійсності, який може успішно застосовуватися в будь-якій сфері життєдіяльності.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Культурологічний зміст сучасної технологічної освіти відображає соціальний досвід людства в аспекті культури організації виробництва на основі структури проектів як завершених циклів проектно-технологічної діяльності, що мають три фази життєвого циклу: проектування – процес створення образу майбутнього художньо-матеріального виробу та визначення способів його виготовлення, технологію – сукупність способів і засобів перетворення матеріалів у вироби за наперед визначеною послідовністю та задля інтересів людини і рефлексію – осмислення, постійний аналіз і самооцінювання цілей, завдань, змісту та результатів предметно-перетворювальної діяльності.

Перспективними нині є фундаментальні і прикладні дослідження цілісного формування культурологічного змісту профільної технологічної освіти на п'яти рівнях за таким алгоритмом: зміст, що проектується на трьох рівнях: загального уявлення, навчального предмета та навчального матеріалу, увіходячи в проектно-технологічну діяльність, набуває форм цієї діяльності, структурується відповідно до неї та реалізовується на наступних двох рівнях: на рівні педагогічної дійсності та особистісному рівні кожного учня.

Література

1. Державний стандарт базової і повної загальної освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р., документ № 1392, чинний. – «Офіційний вісник України» від 17 лютого 2012 року № 11.
2. Проект Концепції профільного навчання, сторінка сайту Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, 10.06.2014. Режим доступу до електронного ресурсу:
<http://www.mon.gov.ua/ua/pr-viddil/1312/1390288033/1402388614/>